

Studiereis Duitslandstudies naar Berlijn

Een groep studenten van de master Duitslandstudies (UvA) was van 22 tot en met 28 januari 2023 in Berlijn. Ze bezochten culturele instellingen, politieke denktanks, Nederlandse correspondenten, historische gedenkplaatsen en archieven. Duitslandweb-redacteur Lynn Stroo reisde mee en deelt in dit blog de hoogtepunten (eerste dag onderaan).

Vrijdag 27 januari

De laatste dag van onze reis in Berlijn begon op het kantoor van de twee NOS-correspondenten. Zij werken in het gebouw van de Bundespressekonferenz, een modern gebouw in het politieke hart van de stad. Correspondent Charlotte Waaijers ging met de studenten in gesprek over haar journalistieke werk in Duitsland en hoe dat verschilt van Nederland. Ook vertelde ze over de afgelopen week, waarin zij het nieuws over de Duitse gevechtstanks voor Oekraïne duidde in het Achtuurjournaal.

's Middags hadden de studenten een keuzeprogramma en waaierte de groep uit over de stad. Sommigen deden een rondleiding in de ondergrondse tunnels van Berlijn, anderen bezochten klassieke en moderne kunstmusea. Eén studente ging naar voormalig concentratiekamp Sachsenhausen, niet ver buiten de stad. Een treffend bezoek op de [Internationale Holocaust-Gedenktag, waarbij ook in de Bondsdag werd stilgestaan](#). Voor het eerst stonden hier de LHBTIQ-slachtoffers van de nazi's centraal. Een historisch en ook emotioneel moment voor de homo's en lesbiennes in Duitsland. Dat bleek ook bij het Homomonument in Tiergarten, waar een van de studenten zag dat daar een bloemenzee in alle kleuren van de regenboog lag.

Cultureel hoogtepunt van de week was een bezoek aan de *Dreigroschenoper* in het Theater am Schiffbauerdamm. Op deze plek werd het populaire Duitse theaterstuk van schrijver Bertolt Brecht en componist Kurt Weill in 1928 voor het eerst opgevoerd. We misten één kaartje voor de stijf uitverkochte voorstelling en daarom was de creatieve inzet van de studenten hard

nodig om nog voor de deur een kaartje te scoren. Dat lukte vlak voor aanvang. De drie uur durende opera eindigde met de woorden:

Denn die einen sind im Dunkeln,

Und die andern sind im Licht,

Und man sieht nur die im Lichte

Die im Dunkeln sieht man nicht.

Deze zinnen zouden ook kunnen slaan op de studiereis: we zagen vele kanten van Berlijn, van Oost- en West, van ver en dichtbij, van donkere geschiedenissen tot transparante doorkijkjes. Er werden hoogtenpunten en bezienswaardigheden uitgelicht, maar meer bleef ongezien. Het zat vol inspiratie, onze reis in *Berlin*.

Donderdag 26 januari

De ochtend begon op de Nederlandse ambassade in Berlijn. Het moderne gebouw in *Mitte* is tussen de klassieke Duitse bouwstijlen een blikvanger aan de Spree. Het is ontworpen door de Nederlandse architect Rem Koolhaas. Met zijn modernistische plannen botste hij regelmatig met de bouwrichtlijnen van de stad. Koolhaas bedacht ludieke acties om

toch zijn stempel op het pand te kunnen drukken. De studenten kregen een rondleiding van de attaché voor wetenschap en onderwijs. Ook spraken ze met de plaatsvervangende ambassadeur over hoe Nederland samenwerkt met Duitsland.

iets later voegde de Duitse schrijver Per Leo zich bij de groep, om met de studenten een kritisch gesprek te voeren over de Duitse herinneringscultuur. Leo stelde dat die herinneringscultuur ideologisch is geworden, vol blinde vlekken. De omgang met de geschiedenis is volgens hem door bijvoorbeeld migranten en nieuwe generaties onderhevig aan

verandering.

's Middags reisden we naar Potsdam, een totaal andere stad net buiten Berlijn. In het 'Hölländisches Viertel', verwijzend naar de typisch Nederlandse bakstenen huizen met trapgevels, werden we ontvangen door de Aktionsbündnis Brandenburg, een kleine actiegroep die zich verzet tegen racisme, rechtsextremisme en geweld in de deelstaat. Racisme is het grootste probleem in Brandenburg. Van de 150 aanvallen in 2021, waren 98 racistisch gemotiveerd. De Aktionsbündnis voert kleine, ludieke acties uit en maakt bijvoorbeeld posters en stickers met de tekst: 'Schöner Leben ohne Nazi's'.

Tot slot namen de studenten deel aan een conferentie in Potsdam, over de manier waarop de Oost-Duitse wetenschappers na de Duitse eenwording hun baan verloren. Daar hield ook hun docent Krijn Thijs (DIA) een voordracht.

Woensdag 25 januari:

De ochtend begon met een zeer actueel thema: de Duitse gevechtstanks voor Oekraïne. Dinsdagavond meldden Duitse media dat de regering bereid is Leopard-tanks te sturen. Een heet hangijzer voor de regering Scholz. [De studenten werden over dit thema bijgepraat door veiligheidsexpert dr. Markus Kaim](#), die verbonden is aan de Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP),

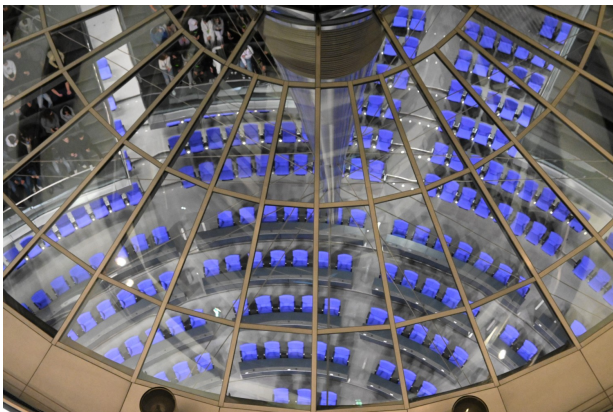
een denktank die de Duitse regering adviseert over veiligheidspolitiek. Dr. Kaim, die ook regelmatig in Duitse media optreedt, sprak over zijn werk en Duitslands

huidige politieke buitenlandbeleid. Het ontbreekt de regering Scholz aan duidelijke doelen en een strategie in deze oorlog, vindt Kaim.

In de middag begaf de groep zich met de trein naar de idyllische Wannsee, een paar kilometer buiten Berlijn. Een prachtige plek met een donkere geschiedenis. In een villa aan het water, het Haus der Wannsee-Konferenz, maakten hoge nazi's onder leiding van de SS op 20 januari 1942 plannen voor de uitroeiing van de joden in Europa. Pagina voor pagina ontleedden de studenten hier de

notulen en de taal waarmee de nazi's hun plannen omschreven.

's Avonds begaven de studenten zich in het hart van de Duitse democratie. In donker Berlijn beklommen we de glazen koepel van het Rijksdaggebouw. Het bood ons in de diepte een prachtig uitzicht op de zetels van het parlement. Buiten viel het uitzicht niet alleen tegen door de mist. Berlijn doet zijn best zoveel mogelijk stroom te besparen in de huidige energiecrisis. De meeste

voorheen zo mooi belichte *highlights* van de stad bleven voor ons in nevelen gehuld.

Dinsdag 24 januari

Onder een grijs wolkendek bezocht de groep dinsdagochtend het nóg grauwere voormalige hoofdkwartier van de Stasi, de DDR-inlichtingendienst in de wijk Lichtenberg. Hier kregen de studenten een rondleiding door het complex, dat nog helemaal in originele staat is. We stonden midden in de imposante werkkamer van Stasi-baas Erich Mielke, vol jaren 70-interieur en borstbeelden

van Karl Marx en Lenin.

Voor de deur nam 'Zeitzeuge' Tim Eisenlohr, die als tiener actief was in de oppositie tegen het DDR-regime, de groep mee langs een fototentoonstelling op het plein voor het Stasi-museum. Hij vertelde over hoe hij zich als kind al afzette tegen het nationaalsocialistische verleden en later ook tegen de DDR. Tijdens de lunch spraken de studenten met twee leden van de

Robert Havemann Stiftung, die het archief van de DDR-oppositie verzamelt en beheert. Tot slot kreeg de groep een uniek inkijkje in de Stasi-archieven, waar alle dossiers opgeslagen liggen. Een team van medewerkers werkt nog dagelijks aan het aan elkaar plakken van documenten, die Stasi-medewerkers in de nadagen van de DDR verscheurden in een poging bewijsmateriaal te vernietigen.

In de avond nam de Nederlandse correspondent Rob Savelberg, die onder meer voor de Telegraaf werkt, ons mee naar Unter den Linden. Voor de deur van de Russische ambassade, waar een gedenkplaats is ontstaan met kaarsen en foto's van slachtoffers en verwoeste steden in Oekraïne, spraken we Rob en de Oekraïense Tanja, die in Berlijn leeft, over de oorlog en de Oekraïense vluchtelingen die momenteel in Berlijn wonen. Tanja vertelde hoe de oorlog doorwerkt in haar familie die deels in Oekraïne en deels in Rusland woont. In Berlijn voelt ze zich veilig en beschermd, en ze heeft inmiddels een groot netwerk opgebouwd van mede-Oekraïners. Rob deed meerdere keren verslag van Oekraïners die het land ontvluchtten. Zelf nam hij ook vluchtelingen in huis op.

Maandag 23 januari

Berlijn, speciaal gericht op een jonger publiek.

Van wie is Berlijn? Die vraag ging als een rode draad door onze eerste dag in de hoofdstad. De studenten werden 's ochtends in het Humboldt Forum ontvangen door Paul Spies, directeur van het Stadtmuseum Berlin en hoofdcurator van de tentoonstelling 'Berlin Global' in het Humboldt Forum. Deze expositie vertelt een interactief en niet-chronologisch verhaal over

Spies vertelde ons waarom het Humboldt Forum in het Berliner Stadtschloss een controversieel gebouw is en een 'oord van conflict'. Waar nu het Pruisische slot is herbouwd, stond tot 2006 het Palast der Republik, boegbeeld van de DDR. Ook het tentoonstellen van ethnologische collecties met Afrikaanse roofkunst in het Humboldt Forum is omstreden en zorgt al jaren voor een fel debat over Duitslands koloniale verleden. Tijdens de lunch werd over de beladen plek van het museum doorgepraat met Judith Prokasky, curator van de afdeling 'Geschichte des Ortes'. Zij denkt dat ook het Humboldt Forum ooit weer zal verdwijnen of omgevormd, zoals met alles is gebeurd op dit stukje Berlijn.

's Middags nam historicus en schrijver Hanno Hochmuth de studenten mee op een stadswandeling door de wijken Friedrichshain en Kreuzberg. Hij liet de vele gezichten van de stad zien; de 'paleizen voor de arbeiders' aan de Karl-Marx-Allee, de nieuwbouw tussen originele resten van de Muur aan de East Side Gallery, het multiculturele Kreuzberg bij Kottbusser Tor en het

door krakers ingenomen Georg-von-Rauch-Haus.

Zondag 22 januari:

De reis begon zondagmiddag in Osnabrück (Nedersaksen), waar we een tussenstop maakten in onze treinreis naar Berlijn. In die stad werkt Wisse Hendriksma -alumnus van de master Duitslandstudies- als 'Städtebotschafter' voor de stad Haarlem. Een unieke functie die bedoeld is om de uitwisseling tussen de twee partnersteden te bevorderen.

Sinds vier maanden woont Wisse in Osnabrück. Als stadsambassadeur begeleidt hij delegaties van onder meer musea, scholen, sportverenigingen en ambtenaren uit Nederland en Duitsland.

Tijdens een wandeling door de natte sneeuw vertelt hij de studenten over de geschiedenis van de stad en hoe die na verwoestingen in de Tweede Wereldoorlog weer in originele staat werd opgebouwd. Hij laat ook de vredeszaal zien, wat hij het hoogtepunt van de stad noemt. In Osnabrück (en in Münster) werd in 1648 de Vrede van Westfalen gesloten, die een einde maakte aan de Dertigjarige Oorlog.

Een historisch hoogtepunt waardoor Osnabrück zich graag de 'Friedensstadt' noemt.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/studiereis-duitslandstudies-naar-berlijn>